

LAZAREV

PROSTOR ZAUSTAVLJEN U

Sa stena Koveja pruža se jedan od najboljih pogleda na kanjon

Ovo što vidite nije neki prizor iz dalekih tropskih krajeva – radi se o Lazarevom kanjonu, veličanstvenom procepu u zemljinoj kori, koji se nalazi između Malinika i Dubašnice, u blizini Zlota, u istočnoj Srbiji. Kroz njega može da se prođe samo pešice (i to u ozbiljnoj terenskoj obući), a da biste motorizovano stigli do njegovih bočnih prilaza biće vam potrebno punokrvno terensko vozilo – zaboravite na „šminku“ koju vam mnogi danas pakuju u SUV ambalažu. Donekle terencima, a više snagom sopstvenih mišića, slikom i rečju provešćemo vas kroz tajne jedne od poslednjih oaza netaknute divljine u Srbiji

On je mesto kakvo zamisljate kada maštate o egzotičnim divljinama Amazonije ili Nove Gvineje, džungla urođena duboko među stene, van svih puteva, gde su jedine staze one koje su propertile divlje zveri. Kada skupite hrabrost da u njega uronite, zaboravite na sve proseke brzine kretanja pešaka kroz divljinu, jer će vas brojke koje ste do tada poznavali u pre-

skakanju kamenih blokova od po više metara u prečniku i provlačenju ispod i oko bezbrojnih stoletnih stabala koje je zub vremena oborio u njegovo korito, samo navesti na opasno pogrešne procene. U njemu će vas čak i po dugom letnjem danu vrlo brzo sustići mrak, a društvo u dugim kanjonskim noćima praviće vam samo pauci, poskoci i divokoze koje laganim kora-

kom skakuću preko litica nad vašim glavama, obrušavajući sipare, čudeći se uljezima začećenim na mestu gde pojava ljudske noge mora da podrazumeva barem izvesnu dozu ludila. Do bezbrojnih skrivenih vidikovaca rastrkanih na sve strane po liticama njegova četiri kraka putevi ne vode, a za probijanje do mnogih od njih biće vam potrebna i mačeta, kao i savršen smisao za

orijentaciju i navigaciju (ili ozbiljna GPS tehnika). Prizori koje ćete sa njih viđati zaustavljaju vreme i neodoljivo vas vuku da pronađete put do one usamljene stene s druge strane, a za to će vam često biti potreban čitav dan probijanja, ponekad i alpinistička oprema. U njemu i oko njega gotovo sigurno nećete sresti nijedno ljudsko biće, makar proveli tamo dane, a do nje-

ga vas nijedna turistička agencija neće odvesti, niti može, iako je možda tek nekoliko stotina kilometara udaljen od mesta gde živite. Na istraživanje njegovih bezbrojnih pećina i potkapina možete da potrošite pola života i opet ćete imati osećaj da vam je mnogo toga promaklo, da on od vas još uvek krije brojne tajne.

Lazarev kanjon je kulturni ku-

KANJON

VREMENU

Glavni (levo) i Mikuljski krak kanjona (priključuje se s desne strane)

Na Maliniku, nad
Lazarevim kanjonom

Ramonda serbica - kanjonska lepotica

Jedan od najpoznatijih endema u biljnom svetu kanjona svakako je biljka Ramonda serbica, koja je sem na stenama u dubinama Lazarevog kanjona videna samo još na nekoliko mesta u Srbiji. Ova naizgled tanana zeljasta biljka dobro podnosi dugotrajne suše, nakon kojih se gotovo potpuno sasušena od vrlo malo vode za tili čas revitalizuje, poput pustinjske flore. Videti

Kanjonska lepotica, Ramonda serbica u cvetu ramondu u cvetu je redak prizor, koji će vam se pružiti samo početkom juna svake godine. Mi smo imali sreće da je fotografišemo tokom jednog od naših prolazaka kanjonom...

Pored krsta pod Mikuljskim kamenom

Mikuljski manastir

U zaleđu Lazarevog kanjona, između rečnih tokova Mikulja i Demižloka pre nego što ove reke nestanu u svojim ponorima na početku istoimenih krakova kanjona, nalazi se stenoviti vrh Mikulj, koji dominira okolinom, pružajući fantastične poglede na Malinik i ostatak masiva Kučajskih planina. Na ovom harizmatičnom mestu, gotovo na vrhu planine, početkom ovog veka nikao je manastir Novi Stjenik, dom zilotskog pravoslavnog sestrinstva u Srbiji, bez struje i tekuće vode i daleko od puteva, u asketskim uslovima, u kakvim nije napravljen nijedan drugi manastir u Srbiji. Ovi skromni ljudi će svakog putnika dočeti gosto-

primljivo, sa istinskim čovekoljubljem koje zrači iz svakog gesta, ne pitajući ga koje je vere i nacije, podelivši sa njim ono malo što u ovim vrljetima imaju. Sopstvenim snagama su i do pod sam stenoviti odsek Mikulja doveli makadamski put, postavili veliki krst, ali i osigurali pešačku stazu kojom se izlazi na vrh planine. Ako se upustite u avanturu istraživanja Lazarevog kanjona i okoline, svakako produžite još tri kilometra u planinu nakon završetka kanjona i posetite ove ljude, jer oni svojim prisustvom poslednjih godina postaju neraskidivi deo duhovnog ambijenta kanjona.

Kako stići do Lazarevog kanjona?

Do izlaznog dela Lazarevog kanjona, odnosno njegove krajnje istočne tačke najjednostavnije ćete stići iz smera Beograda tako što ćete autoputem ka Nišu voziti 160 km do Paraćina, gde ćete se isključiti u smeru Zaječara i magistralom preko Čestobrodice posle 44 km stići do odvajanja za Podgorac i Zlot. Skrećete levo i do centra Zlota treba voziti još 17 km. Produžite li još tri kilometra pravo, u smeru zaseoka Beljevina (još uvek asfalt), stići ćete do odvajanja levo,

za parking pored Lazareve pećine. Vlasnici putničkih automobila svoja vozila mogu tu da parkiraju i da se upuste u istraživanje kanjona, dok će vlasnici terenaca verovatno poželeti da odu dalje u istraživanje divljeg okruženja kanjona na točkovima. Lazareva pećina je uređena za posete i osvetljena, ali posete moraju da se najave turističkoj organizaciji opštine Bor. Do obližnje pećine Vernjikice stiže se betoniranom stazom dugom dva kilometra

uz litice kanjona, kojom prolazite i pored prvog od vidikovaca nad kanjonom. Staza kroz Vernjikicu takođe je betonirana, ali savetujemo da ponesete baterijske lampe, jer osvetljenja nema. Vernjikica je prebogata pećinskim naktom i kamenim skulpturama i karakteristična je po tome što ima najvišu dvoranu od svih pećina u Srbiji (visina svoda je oko 70 metara). Pored Lazareve pećine postoji i motel koji, nažalost, već više godina ne radi.

Zalazak Sunca sa vidikovca na Polomama

tak za najhrabrije avanturiste u Srbiji. U njega meštani Zlota retko zalaze, ispredajući o njegovim „strahotama“ priče za plašenje dece i kolebljivih (zmije, pauci, iznenadne bujice, skriveni ponori, nestanci ljudi, skrovišta utvara, drekavaca, Muma Padure i drugih bića iz vlaške mitologije). Radi se o jednom od najgratiznijih prirodnih spomenika kraških predela Balkana i staništu brojnih endemskih vrsta biljaka i insekata, koji je zbog svog specifičnog, gotovo izolovanog ekosistema proglašen za spomenik prirode i stavljen pod zaštitu. Ovaj kanjon, sa prosečnom dubinom od oko 300 metara (vertikalni stenoviti odseci u predelu Koveja premašuju ovu visinu), jedinstven je i po svojoj razgranatosti: ima čak četiri kraka koji su u davna vremena stvorile reke, danas ponornice – Mikulj, Demižlok i Vej. Dok Mikulj i Demižlok na početnim delovima svojih krakova trajno poniru, Vej tokom vlažnijeg dela godine teče, tvoreći moćnu reku koja glavni krak kanjona obično sve negde do kraja juna čini gotovo neprohodnim. Kada reka leti presuši, možete da se upustite u avanturu prolaska kanjonom, ali prethodno morate da se pripremite za taj poduhvat...

Prolazak kroz Lazarev kanjon nije šetnja

Pre nego što krenete da doživite ono što smo mi u više navrata prošli, morate da imate u vidu da staze kroz kanjon – ne postoje. Dakle, da biste prošli čitavom dužinom Lazarevog kanjona i izašli nekim od njegovih krakova u divljine Kučajskih planina, morate da budete spremni na savladavanje kamenih prepreka koje ponekad imaju i po više metara u prečniku i po pravilu su barem delimično prekrivene klizavom mahovinom, savladavanje sipara,

provlačenje ispod stoletnih debala koja je zub vremena srušio u kanjon i koja se u njemu razlažu prirodnim putem, zaobilazanje ili preskakanje lonaca sa ujezerenom vodom, a sve to, naravno, vodeći računa o insektima i gmizavcima, koji su u kanjonu brojni.

Nemojte da vas začudi iznenadni odron – to verovatno znači da ste svojim nailaskom uzbunili brojne divokoze koje ovaj kanjon nastanjuju i koje se upravo sklanjaju na sigurno, vešto skakućući ka vrhovima njegovih litica. U sušnom delu godine u kanjonu nećete moći da nađete pijaču vodu, praktično sve do njegovog osam kilometara udaljenog kraja, odnosno ponora Veja, Demižloka ili Mikulja. S obzirom na to da u kanjonu sparina ume da bude poprilična, preporučujemo da ponesete sa sobom više litara pijače vode, naročito ukoliko, poput nas, planirate da zanoćite u samom kanjonu.

A u samom kanjonu nema puno mesta pogodnih za postavljanje logora. Doduše, mogli biste to ponegde da učinite u samom suvom koritu, ali rizikujete da u slučaju iznenadnih bujica koje mogu da izazovu jači ili dugotrajniji pljuskovi morate brzo da evakuišete logor. Najbolje je bivakovati na proširenjima kanjona, gde postoje zaravnjene terase, a svakako najbolja mesta te vrste su spojevi njegovih sporednih krakova sa glavnim – ušće Mikulja, odnosno Demižloka.

Glavni krak kanjona, kada krenete uzvodno od Zlota i Lazareve pećine, dug je 4,5 km. Tu se sa severa u njega uključuje Mikuljski krak, koji je izuzetno lep i koji toпло preporučujemo za prolaz. U Mikuljskom kraku se nalazi i najuži deo kanjona, gde, ako ispružite ruke, možete da dođirnete njegove litice!

Demižlok je prava džungla, prepuna popadalih stoletnih stabala koja se godinama ras-

Na najužem mestu možete rukama da dodirnete litice kanjona

Džungla kojom je obrastao kanjon podseća na egzotične predele planete

padaju, tvoreći po njegovom dnu mešavinu lišća, grana i klimavog stenja, gde zapravo i ne vidite po čemu gazite i gde treba biti posebno oprezan, jer lako može doći do padova i povreda. Savladavanje nepuna dva kilometra dužine ovog kraka oduzeće vam najviše vremena i najviše će vas iscrpeti! Demižlok je, sa svojim vrlo karakterističnim pločastim liticama, i prava riznica pećina, čije speleološko ispitivanje ni dan, danas praktično nije ni započelo zbog nepristupačnosti terena. Idealan teren za maštanje o skrivenom blagu i tajnama podzemlja...

U Vejski krak, najduži i doskora najprohodniji, pod teretom velikih snegova prošle zime popadalo je puno debala, tako da je sada probijanje njime postalo gotovo jednako teško kao i prolaz kroz Demižlok – naoružajte se strpljenjem i nemojte da se iznenadite ako vas mrak preduhitri pre nego što stignete do njegovog ponora!

Ukupna dužina svih krakova Lazarevog kanjona iznosi oko 13 km, što su, u kanjonskim relacijama, kapitalne mere – u Srbiji zaista ne postoji ništa slično. Ako uzmemo u obzir i nepristupačnost i nenaseljenost okruženja, Lazarev kanjon je zaista jedinstven.

Vidikovci Lazarevog kanjona

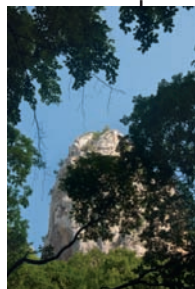
Ovaj veličanstveni prirodni spomenik morate da sagleda-

Kula, oko koje se pletu legende, visoka je 150 metara

Legenda o Kuli

Nesumnjivo najpoznatija kamena skulptura Lazarevog kanjona jeste Kula, usamljeni kameni osternjak na spoju Mikuljskog i glavnog kraka kanjona, visok čak 150 metara i potpuno odvojen od zida kanjona. S obzirom na to da se na vrh Kule nije moguće popeti bez ozbiljnog alpinističkog iskustva i opreme, lokalne legende o Kuli priповeđaju o pastiru koji je za opkladu u stado ovaca pristao da se na Kulu popne goloruk, i kao dokaz da je to učinio na vrhu zapali vatru. Mladić je stigao na vrh i dim se zavijorio nad Kulom, ovce je osvojio, ali je, kao posledica napora i straha tokom ovog nesvakidašnjeg poduhvata, sišao s pameti...

te s obe strane da biste ga do kraja spoznali – i odozdo i odozgo. U sagledavanju „sa visine“ ključnu ulogu igraju brojni vidikovci, rasuti širom njegovih litica. Iako su neki od njih lako dostupni (pre svega oni najbliži Zlotu, Lazarevoj pećini i Vernjikici), do onih najatraktivnijih nije nimalo lako pronaći put, niti se do njih probiti kroz gusto rastinje kroz koje su se decenijama provlačile samo divokoze.

Vidikovci sa kojih ćete najbolje sagledati veličanstvenu mrežu krakova kanjona i njegovu celinu, nalaze se na samom grebenu planine Malinik, koja ga oivičuje sa južne strane. Ništa manje atraktivni nisu ni vidikovci smešteni na spojevima njegovih krakova,

pre svega onaj na Strnjaku, izduženom „jezičku“ visoravni Stobora koji se kao klin zabio između glavnog kraka i Mikulja. Tu se terenskim vozilom može prići do sada napuštene kolibe koja se nalazi na nekoliko kilometara od samog vidikovca (morate da budete spremni i na dosta grebanja provlačeći se putem koji sve više zarasta u trnje), a za poslednjih nekoliko kilometara, osim upornosti u provlačenju kroz šikaru, biće vam potreban i GPS uređaj sa preciznom mapom, jer ćete bez

njea jako teško pronaći put.

Atraktivni su i vidikovci na Koveju, najvišoj litici kanjona, do koje možete da stignete probijajući se izrazito strmim i kamenitim putem od centra Zlota (da ne biste oštetili podvoze trebaće vam bar 22 centimetra razmaka od tla, redukcija i besprekorna vozačka veština). Tu vozilom mo-

Magija kanjona

žete da pridete sve do livade koja se nalazi na samo pedesetak metara od litica (u blizini ćete naći i kolibu, do koje je crevom sprovedena voda sa izvora).

Do nekoliko vidikovaca na samoj ivici kanjona u šumskom području Polome na Maliniku i neposredno zapadno od njega, možete da stignete popevši se na Malinik iz sela Podgorac, a zatim držeći put koji ide severozapadnim obroncima Malog Malinika – stići ćete vašim terencem na samo nekoliko stotina metara od vidikovaca. I napokon, do najudaljenijih vidikovaca, smeštenih na visoravni između Kraka Vej i Demižlok, takođe, možete da stignete terencem, ali je navigacija do njih najkompleksnija, put najduži, a na njemu je potrebno da se nekoliko kilometara probijate kroz vlažne šume i kamenitim terenom kroz visoku travu, što vam ne bismo preporučili bez terenca visokih performansi opremljenog MT (terenskim) pneumaticima. Do ove tačke se može prići iz zaleđa kanjona duboko u Kučajskim planinama, prateći itinerer preko Kučaja koji smo dali u broju AUTOBILDA od 10. jula – od ra-

dara koji ćete tamo naći deli vas oko četiri kilometra do krajnje tačke.

Samo za prave avanturiste

Kada se odlučite na avanturu prolaska Lazarevim kanjonom ili na krug terencem oko njega, zaboravite na komfor ili bilo kakve blagodeti civilizacije. U njemu ili u njegovoj neposrednoj blizini nema hotela, restorana ili prodavnica, niti ima bilo koga ko vam može pomoći u slučaju nekog tehničkog problema ili nestanka goriva. Meštani sela Podgorac i Zlot na svoja imanja u okoli-

ni kanjona sve ređe zalaze (uglavnom samo da bi pokosili travu i pokupili seno), tako da je čak i susret sa traktorom na tom ogromnom prostranstvu postao retkost. Može vam se desiti da dani- ma tumarate u potpunoj tišini, prepušteni huku vetra i žuboru reka, zrikavcima i egzotičnim zvucima raznovrsne divljači kojom kanjon i njegova okolina obiluju. Iako se voda može naći na mnogim mestima oko kanjona, preporučujemo da pored šatora i kompletne kamperske opreme u svom terencu uvek imate bar desetak litara vode u rezervi – za svaki slučaj, ako odlučite da zanoćite negde gde nema izvora. Domet mobilne telefonije imaćete tek sporadično, samo na nekim od vidikovaca kanjona, dok ste u samom kanjonu potpuno odsećeni od modernih telekomunikacija, imajući osećaj da ste u nekom potpuno drugačijem svetu, kao da vas je vremeplov prebacio duboko u praistoriju. Lazarev kanjon je jedna od malobrojnih preostalih oaza potpunog mira u Srbiji, mesto kojim, kada se jednom „zarazite“, ostajete doživotno opčinjeni.

Aleksandar Veljković

Izmaglica u kanjonu u sumrak, nakon kiše

